

УДК 811.11 – 112

СЛОБОДЯН М.В.

(Запорізький національний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ *PRODIGALITY* В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено аналізу лексичних засобів вербалізації концепту *PRODIGALITY* в англійській мові. Метою дослідження є встановлення місця концепту у загальній картині світу англословного соціуму та виділення його концептуальних ознак.

Ключові слова: концепт, концептуальна ознака, картина світу, засоби вербалізації.

Слободян М.В. Особенности вербализации концепта *PRODIGALITY* в английском языке. Статья посвящена анализу лексических средств вербализации концепта *PRODIGALITY* в английском языке. Цель исследования – определение места концепта в общей картине мира англоязычного социума и выделение его концептуальных признаков.

Ключевые слова: концепт, концептуальный признак, картина мира, средства вербализации.

Slobodian M.V. The Peculiarities of *PRODIGALITY* Concept Verbalization in English. This article is dedicated to the analysis of the lexical means of verbalization of *PRODIGALITY* concept in English. The aim of the investigation is to state the position of this concept in the general world model of the English-speaking society and to define its conceptual features.

Key words: concept, conceptual feature, world model, the means of verbalization.

Мета статті полягає у вивченні особливостей вербалізації концепту *PRODIGALITY* в англійській мові на основі семантичного аналізу лексичних засобів його вербалізації. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- систематизувати та проаналізувати лексичні засоби вербалізації концепту *PRODIGALITY*;
- визначити концептуальні ознаки, що складають наповнення концепту;
- встановити місце досліджуваного концепту в загальній картині світу англословного соціуму.

Предметом дослідження є лінгво-когнітивна характеристика концепту *PRODIGALITY*.

Об'єктом аналізу стали лексичні засоби, які вербалізують концепт *PRODIGALITY* в англійській мові.

Дослідження окремих концептів та особливостей мовних картин світу різних народів загалом здійснюється на матеріалі мовних засобів, адже за твердженням деяких мовознавців лексичне значення корелює з концептом, що уможливорює реконструкцію концепту через його мовне висловлення [Бессонова 2002, с. 37]. Семантика сукупності ключових слів та їх синонімів дозволяє виділити найбільш суттєві ознаки, які належать до так званого ядра концепту [Стернін 2001, с. 61].

Концепт *PRODIGALITY* належить до концептосфери характеру людини. Номінативним ядром цього концепту в англійській мові є іменник *prodigality*, який називає рису характеру людини, що надміру витрачає свої гроші (*prodigal* – “spending money or resources too freely” [OALD, с. 923]) та концептуалізує ознаку «вільне, безпечне поведіння з ресурсами». При цьому, в лексикографічних джерелах ця лексема зафіксована у значенні як марнотратності (тобто надмірного витрачання грошей) з синонімами *extravagance*, *wastefulness* так і щедрості синонімічної з іменниками *liberality* та *generosity* [Lingvo 12].

Важливу інформацію закладено в етимологічному аналізі імені концепту. Етимологія постає як внутрішня форма слова, що поряд із зовнішньою (словесною) формою відіграє важливу роль для встановлення його змістового наповнення [Близнюк 2010, с. 41]. Утворення лексеми *prodigality* датується серединою XIV ст. шляхом запозичення через давньофранцузьку *prodigalite* від латинського *prodigalia*, *-ae* (f.) – «марнотратність». В свою чергу латинський прикметник *prōdigus*, *-a*, *-um* – «марнотратний» був утворений від дієслова *prōdigo*, *-ere* «витрачати марно». Таким чином базова ознака «безрезультатне витрачання грошей, ресурсів» закладена уже в етимології імені концепту.

Для виявлення когнітивних ознак досліджуваного концепту доцільно розглянути, передусім, семантику групи лексем – синонімів імені концепту, а також синонімічного ряду ад'єктивних лексичних одиниць, які функціонують для опису такої риси як марнотратність. Отже, номінативна група вербалізаторів концепту *PRODIGALITY* включає *unthriftiness*,

wastefulness, profligacy, improvidence, extravagance, profusion, squandering, excess, lavishness та malversation. До ад'єктивної групи належить ряд лексем, багато з яких мають з номінативними формами спільний корінь, а отже і семантику – *prodigal, thrifless, unthrifty, wasteful, profuse, immoderate, lavish, squandering, dissipated, profligate, wanton, extravagant, excessive, improvident, imprudent, та reckless*.

Перша з лексем *unthriftiness*, утворена за допомогою додавання заперечного префікса *un-*, а отже має семантику протилежну значенню *thriftiness* «ощадливість». Така протилежність значень є одним із доказів опозиційності концептів *PRODIGALITY – ECONOMY*. Проти вага поняттю економності закладена і у семантиці ад'єктивних вербалізаторів досліджуваного концепту, які вживаються для характеристики людини *thrifless та unthrifty*. *The Burman is a generous, often thrifless fellow; to him money is not the chief value in life* [BNC].

Риса характеру людини, яка не заощаджує, тобто часто використовує більше грошей чи ресурсів, ніж слід було б, виражена у семантиці лексем *wasteful та wastefulness*, відповідно «марнотратний» та «марнотратність» (порівн. лат. *vastum* «некорисна витрата» → давньофранц. *wast* «руйнувати, спустошувати» → англ. *waste* «розтрата або марнотратність»). *It is difficult not to agree with Nossal that such wastefulness is inherent in any system where consumer pressures predominate and is one of the less happy faces of market economics* [BNC]. Таким чином семантика цих лексем виражає ознаки концепту «непотрібне витрачання» та «надмірне витрачання».

Семантика лексичної одиниці *profusion* передбачає не лише марнотратство, але й велику кількість, розкіш, багатство, що свідчить про співпадання когнітивних ознак мікроконцептів *PRODIGALITY – WEALTH*. У латинській XV ст. лексема *profundo, -ere*, яка слугувала основою для утворення цих одиниць, означала «щедро лити, тратити», перенесення значення, очевидно, відбувалось на основі асоціації грошей із текучою речовиною за ознакою їх швидкоплинності. *At his table there is a vast profusion of every luxury the four quarters of the globe can supply* [BNC].

У семантиці лексем *lavishness, lavish, to lavish* (від лат. *lavo, āre* «мити»), що можуть позначати щедрість, непомірність та, нарешті, достаток, виражена концептуальна ознака «багатство, надмірна кількість». Одним із значень дієслівної форми є «дарувати, роздавати, закидати подарунками», яке також містить відтінок надмірності: *If she lavished as much care on the children as she does on the dog, the family would be better off* [Lingvo 12].

Аналіз наступних засобів вербалізації досліджуваного концепту *extravagance та excess*, що вживаються для характеристики людини, яка витрачає більше ніж потрібно чи можна дозволити, також підтверджує важливість когнітивної ознаки «надмірність» у структурі концепту. *No doubt the grand-old Victorian would have reprimanded us for our thriflessness, extravagance and improvidence* [BNC].

Семантика цілого ряду лексичних одиниць містить негативну конотацію непомірного розгульного життя, що супроводжується розтратаю майна. До цього ряду належать лексеми *squandering та dissipation* зі спільною семою «марнотратність, розтрата статків». *It was as if Gillray's avaricious monarch was more of an affront than the voluptuary suffering from the horrors of dissipation* [BNC]. Виділена конотація прозоро мотивована етимологією дієслова *to dissipate* – від латинського *dissipo, āre* «розкидати, розсипати; розсівати; поширювати», що очевидно стосується і марного витрачання грошей.

Лексеми *profligacy та to profligate* як засоби об'єктивації концепту *PRODIGALITY* також виражають марнотратство з негативною конотацією, оскільки у значенні цих вербалізаторів присутня сема «розпуста, розпусність», що спонукає людину до надмірної витрати коштів. *Tory ministers, like Michael Heseltine who visited Meadowell last November, say the cash shortages are due to council profligacy and bad management* [BNC]. У семантиці лексеми *wanton* значення марнотратності також передається через поняття розпусності, екстравагантності та нестримності, що свідчить про суміжність концептів *PRODIGALITY – DEBAUCHERY*.

У семантиці лексичних одиниць *improvidence, improvident* сема «непередбачливість, недалекоглядність, небережливість» дозволяє трактувати марнотратність передусім як невміння заощаджувати, недбале ставлення до грошей та об'єктивує відповідну концептуальну ознаку. *Those whose 'condition is due to improvidence or thriflessness and there is no hope of being able to make him independent in the future' were left to destitution or the Poor Law* [BNC].

Для опису людини, яка не зважає на небезпеку, поводить себе необдуманно та безвідповідально в англійській мові функціонує ад'єктивна лексична одиниця *reckless*. Часто

така поведінка стосується саме грошей та матеріальних ресурсів, а отже згадана лексема набуває значення «марнотратний», виражаючи, при цьому, ознаку «недбалість, безвідповідальність» концепту *PRODIGALITY*, та демонструючи його структурні зв'язки з відповідним концептом *IRRESPONSIBILITY*, у мовній картині світу англійського суспільства. *However, under the test derived from Caldwell, a person is not reckless if he thinks about the possible risk but decides that it does not obtain* [BNC].

Окрім недбалості у ставленні до грошей досліджуваному концепту притаманна ознака «зловживання коштами службового призначення», що знайшла вираження у семантиці ще одного лексичного засобу *malversation*. *Loss of employment as the result of an uninvestigated charge of neglect of duty or malversation was not the only threat hanging over the head of an officer of the revenue* [BNC].

До засобів вербалізації концепту *PRODIGALITY* відносять групу лексем, що називають агента дії, як *lorel, play-boy, locust*, семантика яких відзначається негативною конотацією, що свідчить про негативну оцінку концепту носіями англійської мови. Так, у значенні першої лексеми *lorel* окрім семи «марнотратність» присутня також «нікчемність». Етимологія цієї ЛО (діеприкетник *lorel* від дієслова *to lose* «втрачати») свідчить про звичку людини витратити гроші даремно, тобто втрачати. Лексична одиниця *play-boy*, у свідомості носіїв мови асоціюється із розгульним способом життя, який передбачає значні витрати на розваги, дорогий відпочинок. *Do you imagine, for one moment, that I have any intention of spending the weekend with a playboy like you — a philanderer who drifts with the tide, takes opportunities where they come* [BNC]?

Цікавим для дослідження структури концепту є семантика такого засобу найменування марнотратної людини як *locust* (букв. «сарана»). У свідомості людини ця комаха асоціюється зі знищенням всього рослинного світу та розрухи. Такі характеристики, очевидно, приписуються марнотратній людині, яка руйнує свій власний благоустрій. *That, he seemed to insist, cannot be the locust of our individuation* [BNC].

Не менш важливими мовними засобами об'єктивації концепту *PRODIGALITY* є дієслівні лексичні одиниці, оскільки марнотратність у характері людини виражається саме через виконання певних дій (витрачання коштів, провадження розгульного життя та ін.). Окрім уже розглянутих у комплексі з номінативними лексемами дієслів *to squander, to lavish, to dissipate, to profligate*, засобами об'єктивації досліджуваного мікроконцепту виступають також лексичні одиниці *to spend, to waste, to lose, to misspend, to overdraw*, а також розмовні варіанти *to blow, to splurge, to spill, to exhaust* та *to drain*. У сполученні з лексемами, що позначають гроші у будь-якому вигляді та матеріальні ресурси (*money, cash, funds, sums, resources, substance* та ін.) ці дієслова вербалізують марнотратність людини, тобто звичку витратити надміру.

Розглянемо семантику дієслівних лексем-вербалізаторів концепту *PRODIGALITY*, яка дозволить виділити нові когнітивні ознаки у його структурі. У семантиці лексеми *to spend* добре помітна як нейтральна («витрачати») так і негативна («розтрачувати, тратити марно») конотація, яка, власне, притаманна досліджуваному концепту. *Nor, says Mr Imai, should they be allowed to write off the exorbitant sums they spend on promoting group-wide harmony* [BNC]. Лексема *to misspend*, утворена за допомогою додавання префікса *mis-*, що й надає лексемі значення нерозумного використання грошей або їх даремного витрачання. Менш негативною конотацією характеризується і лексема *to lose*, що означає «втратити гроші», «терпіти збитки» можливо випадково, а не через власну провину. *Obviously we lose money if clubs start cancelling matches but we are fortunate to have alternative waters,* said Roger [BNC].

Ще одна дієслівна ЛО *to splurge* функціонує у розмовній англійській зі значенням «витратити багато грошей», при цьому така витрата зазвичай разова та стосується непотрібної на думку мовця речі та реалізує ознаку «необґрунтованої витрати». *I decided to give myself a present, and really splurge on some new clothes* [Lingvo 12].

Деякі лексеми відносяться до засобів об'єктивації концепту *PRODIGALITY* на основі метафоричного співвіднесення грошей з текучими, сипучими та іншими речовинами. Так значення «розтрачувати» може об'єктивуватись у розмовній мові за допомогою ЛО *to spill, to dissipate, to blow*, пряме значення яких відповідно «розливати, розплескувати», «розсіювати» та «роздувати, розвіювати». У поєднанні з лексичними засобами, що найменують гроші, ці

дієслова набувають значення «нерозумно або швидко розтратувати гроші, статки», «розтратувати майно на розваги». *He blows his money as fast as he gets it* [Lingvo 12].

Засоби об'єктивації досліджуваного концепту *to exhaust* (букв. «виснажувати») та *to drain* (викачувати; робити дренаж) пов'язані з асоціативними уявленнями про гроші як накопичення ресурсів, які можна вичерпати, та реалізують відповідну ознаку. *The treasury was drained by his Norman wars* [Lingvo 12].

У професійній фінансовій сфері марнотратність людини виражається за допомогою ЛО *to overdraw* що має значення «допустити овердрафт», тобто перевищити кредит у банку. Таким чином концепту *PRODIGALITY* в англійській мовній картині світу притаманна ознака «перевищення кредиту», що дійсно відповідає надмірній витраті навіть нематеріальних ресурсів. *Even the best laid plans sometimes go wrong and it may occasionally be necessary for you to overdraw your account* [BNC].

Висновки. У структурі концепту були виокремлені такі концептуальні ознаки: базові, що стосуються витрачання грошей, матеріальних ресурсів – «надмірність / велика кількість», «безрезультатність», «швидкість», «вичерпність», та периферійні, що часто накладаються на структуру суміжних концептів – «багатство», «розпусне життя», «недалекоглядність», «необережність / легковажність», «недбалість / безвідповідальність», «зловживання коштами службового призначення», «нікчемність», «саморуйнування», «втрата коштів / збитки», «перевищення кредиту / борги», «розтрата на дрібниці», «зайві витрати», «фризування останнім», «переплата».

Наявність спільних концептуальних ознак та асоціативних зв'язків концепту *PRODIGALITY* та концептів *WEALTH*, *LIBERALITY*, *DEBAUCHERY*, *IRRESPONSIBILITY* дозволяє стверджувати про їх суміжність і загальній картині світу англійськомовного соціуму. Крім того досліджуваний концепт знаходиться у відносинах опозиційності з концептом *ECONOMY*, що підтверджено протилежністю ознак, виражених у семантиці засобів їх вербалізації. Можна також вважати, що концепт *PRODIGALITY* характеризується пейоративною конотацією та відповідно негативною оцінкою у свідомості носіїв англійської мови.

Перспективою подальшого розвитку теми статті є вивчення емоційно-оціночного пласту концепту *PRODIGALITY* на основі аналізу прислів'їв та приказок, що його об'єктивують, а також лінгво-когнітивне і лінгво-культурологічне дослідження відповідного концепту в германських та індоєвропейських мовах.

Література

Бессонова О.Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивно-гендерні аспекти: Монографія. – Донецьк: ДонНУ, 2002. – 362 с. Близнюк Л. М. Вербалізація концепту HEIM як елемента німецькомовної картини світу / Л. М. Близнюк // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острог: НаУ «Острозька академія». – 2010. – Вип. 13. – С. 40-45. Стернин И.А. Методика исследования структуры концепта / И.А. Стернин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: научное издание / Под ред. И.А.Стернина. – Воронежский государственный университет, 2001. – С.58-71.

Джерела ілюстративного матеріалу

BNC – Текстова база даних The British National Corpus. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.natcorp.ox.ac.uk/> Lingvo 12 – АБВУД Lingvo 12 Многоязычная версия. [Електронний ресурс] – 2006. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM): кольор.; 12 см. – Систем. вимоги: Intel® Pentium®/Celeron®/Xeon™, AMDK6/Athlon™/Duron™; 64 Мб RAM; DVD-ROM Mikrosoft® Windows® 2000/XP. – Назва з титул. екрану. OALD – Oxford Advanced Learner's Dictionary. The fifth Edition. [by A.S.Hornby]. – Oxford University Press, 1995. – 1428 p.

УДК 821.111

СОКАЛЬ Г. І.

(Ніжинський державний університет ім. М. В Гоголя)

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ "КРАСА ЛЮДИНИ" В ТЕКСТАХ АНГЛОМОВНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розглянуто когнітивні підходи до вивчення концепту КРАСА ЛЮДИНИ, наведено сучасні дефініції концепту, простежено особливості вербалізації концепту КРАСА ЛЮДИНИ у текстах англійськомовного художнього дискурсу, виокремлено основні складові досліджуваного концепту з урахуванням гендерного та соціального чинників, здійснено порівняльний аналіз мовних засобів репрезентації концепту КРАСА ЛЮДИНИ, які використовують письменники-представники жіночої та чоловічої статей.

Ключові слова: концепт, когнітивна лінгвістика, вербалізація, гендер, художній текст.